

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
дисертації **Ареф'євої Єлизавети Юрїївни**
на тему: **«Поетика Ігоря Стравінського як теорія композиційного
синтезу: культурологічний аналіз»**
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 034 «Культурологія»

Обґрунтування вибору теми дослідження. На початку ХХІ столітті надзвичайно актуальною постає проблема антропологічних детермінант творчості як реальності культуротворення. Глобалізаційні процеси культури розуміються як універсалізація засобів комунікації, інтенсифікація передання культурних цінностей, діалог культур, універсалізація образів буття людини-творця, зокрема композитора в сучасному світі. Ігор Стравінський є одним із надзвичайно оригінальних і, більше того, філософськи мислячих композиторів, що окрім музичних творів залишив теоретичну спадщину. Його книги «Диалоги», «Хроніка», «Музична поетика» зараз спонукають до переоцінки культурогенезу сучасної музики та антропних вимірів культури в цілому. Виникає потреба культурологічної реконструкції теоретичного та музичного доробку митця. Композитор-теоретик, композитор-філософ, композитор-новатор – ці метафори цікавлять культуролога не кожна окремо, а всі разом. Важливо визначити феномен поетики як інтерпретативної парадигми творчості в тому давньогрецькому сенсі, який запропонував Ігор Стравінський, де поетика розуміється суто онтологічно – як справа створення образу, що відбиває цілісність людини.

Наприкінці ХХ століття відбулося своєрідне звернення до поетики як інтерпретативної теорії, що поєднує в собі філософські, етичні та естетичні імплікації. Це дає можливість показати, що творчість є одним із найголовніших предикатів здійснення цілісності особистості як продуцента культурних цінностей. Проблема полягає в тому, щоб виявити антропологічні, культуротворчі константи не лише музичної поетики І.Стравінського, а й поетики як парадигми продукування цілісності людини, культури, мистецького твору, що існує в різних видах мистецтва.

Зв'язок роботи з науковими програмами, науковими напрямами академії та кафедр, на якій виконувалася дисертація.

Дисертаційне дослідження здійснено у межах науково-дослідної роботи кафедри Теорії та історії Національної музичної академії ім. П.І. Чайковського згідно з планом науково-дослідної роботи кафедри. Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради академії (протокол № від 2017р.), вона відповідає темі №18 «Обґрунтування музичної культури як галузі гуманітарного знання та подальше удосконалення її наукового

понятійно-термінологічного апарату» перспективного тематичного плану науково-дослідної діяльності Національної музичної академії України ім. П.І.Чайковського (2015 – 2020 рр.).

Мета дослідження – визначити феномен цілісності музичного твору в контексті антропологічних, культурологічних, естетичних предикацій *poesis* як роблення, єднання всіх образних та культурно-історичних артефактів.

Реалізація поставленої мети зумовлена необхідністю розв'язання наступних завдань:

- розробити понятійно-категоріальний апарат дослідження феномена поетики, ґрунтуючись на аналізі історіографії проблеми, а також реконструювати дефініцію категорію «людська цілісність» в поетиці І.Стравінського;
- експлікувати методологічну основу аналізу поетики та довести доцільність її використання в контексті культурно-історичної реконструкції еволюції музики;
- надати аналіз поетики І. Стравінського як музичної феноменології та теорії композиції;
- визначити музичну поетику Ігоря Стравінського як синтез мистецтв, зокрема охарактеризувати поетику як хорею та аретею;
- реконструювати хореографічну транскрипцію музичних творів І.Стравінського на підставі його ранніх творів і балетів;
- надати аналіз теорії композиції І. Стравінського як єдності фольклоризму, авангарду та неокласицизму.

Наукові положення, розроблені особисто здобувачем, та їх новизна.

Вперше:

- визначено, що поетика як категорія, теоретична та практична практика корелює з такими сферами рефлексії, як культурно-історична антропологія, етика, естетика. Поетика в широкому сенсі визначається як спосіб праці, тип роблення, як *poesis*, що несе в собі надзвичайно важливий композиційний аспект. Категорії «*compositio*», «*transpositio*», «*transpositive*» визначається як риторичні фігури, що в поетиці мають світоглядно-естетичний і етичний виміри;

- доведено, що теоретична поетика І. Стравінського тяжіє до поетики завданих констант, яку можна визначити як апіорно-феноменологічну, трансцендентальну поетику. Якщо феноменологія І. Канта визначає свій окремий світ наявного та ненаявного феномена, що в більшості позначається як *estesis*, як естетичний світ, моделює здатність смаку та корелює зі світом пізнання, праксису, то феноменологія *poesis* І. Стравінського стає засобом гармонізації теоретичної (експліцитної) та практичної (імпліцитної) поетики. Тобто це феноменологія кантівського типу, що є одню із складових «ноології» музики, якщо використати давньогрецьку термінологію, та «праксеологі» музичного етосу, що має моральний підтекст. Музичний етос презентує саме практичну дію людини в світі людських здібностей до творчості;

- визначено, що тяжіння до апріорних універсалій в поезиці у І.Стравінського було характеристикою її як розгорнутої системи поетичних максим онтологічно-антопологічного типу, що корелюють з риторикою та інструментарієм музичних артефактів, які були достатньо опрацьовані в поезиці і риторичі музичного тексту бароко, зокрема. І. Стравінський визначає антропологічний аспект *poesis* в музичній творчості як надзавдання, що в певній мірі недооцінювалося в мистецтвознавстві. Проблеми, які піднімалися в філософії 30-х років XX століття, були суто екзистенційними, визначали антропологічний модус буття людини;

- доведено, що поезика як теорія композиції є мало вивченою в контексті музичних констант, які пов'язуються з *compositio*, тобто з риторичним набором метабол як інструментарієм будь-якої поезики, що достатньо визначено в різних поетичних школах. Зокрема, в школі О.Потебні – це домінанта метонімії, метафори, синекдохи; в школі Р. Якобсона, яка буквально повторює ідеї О. Потебні, – це домінанта метонімії. І.Стравінський в своїй теоретичній творчості був «синкретистом», занурювався в первинний імпульс дії або післядії античної хореї (ритм), де танок як моделюючий принцип імагінації музичної матерії виносив ритм на верхній шар своєї поетичної системи. Втім, І. Стравінський ніколи не говорить, що танок є домінантним, але у всьому контексті його музичної поезики танок стає тим інтерпретативним механізмом, який в давній Греції виглядав як система витанцьовування діалогів, пластичної презентації чуттєвого космосу;

Уточнено:

- музична поезика І. Стравінського не розгорнута в філософсько-естетичну систему, але в плані імперативної, апріорної поезики виглядає як своєрідна максіма рефлексії композитора, пластичний екзерсис, візерунок, музичний артефакт як універсалія або трансценденталія синтетичного типу, що несе в собі контекст синергії хореїчного типу;

- музичний артефакт *poesis* визначається як трансцендентальний, тобто завданий ззовні світ. Завданий композиторським прийомом, його творчістю, життєвим шляхом, вчинком, презентований у вимірах тої поезики, що опанована у творчості композитора. Більше того, музичний феномен презентується як «ноема», «енергема», а це вже категорії феноменології Е.Гуссерля, О.Лосєва. Апріоризм І. Стравінського походить від традиції «розумової праці», яку сповідував М.Римський-Корсаков, що корелює з ісихастською християнською традицією, якої композитор не міг позбавитися при всьому захопленні язичницькими мотивами;

- І. Стравінський не вибудовує експліцитного проекту феноменології поезики, він лише говорить про антропологічний феномен музики як артефакт поезики. Цей артефакт вибудований настільки пунктирно і непрозоро, що його варто інтерпретувати саме в тих константах, які надає феноменологія як синтез імплікацій апріорного типу;

Дістало подальший розвиток:

- художнє визначення естетичної домінанти *poesis* у І. Стравінського визначається як чуттєвий простір, емоційна ознака, що презентується у реаліях естетичних феноменів. І. Стравінський створює власну феноменологію музичних артефактів, яка інтерпретується як музична поетика в рамках тих правил і норм, які їм були запропоновані під час читання лекцій з поезики в Гарбургському університеті;

- музична поетика І. Стравінського сформувалась як синтез мистецтв. Саме тому вона визначається як певний синкретизм дії, що презентує давньогрецьку хорею у контексті танку;

- композиція І. Стравінського ще не вивчена в контексті алеаторики або новітніх систем комунікативних презентацій, де творчість хореографа стає спонукою синтетичної творчості в цілому, дає можливість створення синтетичних музичних творів. Відомо, що І. Стравінський створював свої твори під впливом пластики В. Ніжинського, адже критикував його як хореографа, режисера хореографічних пантомім, хоча й не міг позбутися впливу майстра;

- хореїчний імпульс синкретизму музичного твору є надзвичайно важливим для прочитання творчості Стравінського як проблеми синтезу мистецтв. Музика композитора є синкретичною в плані метакультурних альянсів, єдності християнських та язичницьких мотивів, фольклоризму, трансценденталізму, класики та неокласики. Цей контекст не піддається адекватному та однозначному аналізу, але його важливо зазначити як світоглядний, антропологічний феномен звернення до витоків.

Теоретичне значення отриманих результатів полягає в тому, що у дослідженні визначаються антропологічні та культурно-історичні виміри музичної поезики І. Стравінського як певної феноменології творчості. Проаналізовані стильові та жанрові виміри творів композитора в контексті його захоплення неокласикою, фольклоризмом. Доведено, що обрієм рефлексії над музичною цілісністю твору у І. Стравінського є антропологічне бачення цілісності музичного феномена, що є надзвичайно актуальним і в сучасному контексті культурологічної рефлексії.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що дослідження може бути використано для читання курсів з культурології, історії та теорії музичної культури, а також для характеристики образного простору музичної творчості. Робота може бути використана для удосконалення курсів теорії музики, музичної гармонії, музичної поезики, а також естетики та культурно-історичної антропології музики. Матеріали дослідження можуть бути залучені до створення навчальних курсів та програм, що присвячені творчості композиторів в сезонах С. Дягілева, культурі Франції початку ХХ століття.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є оригінальною роботою, висновки та положення наукової новизни отриманні автором самостійно.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, результати дисертаційного дослідження обговорювалися на методичних семінарах і на засіданнях кафедри Теорії та історії Національної музичної академії ім.

П.І.Чайковського. Окремі висновки роботи знайшли свої відображення у доповідях на наукових конференціях: на VIII Міжнародному форумі «Простір гуманітарної комунікації» (Київ, жовтень, 2015); на Міжнародній науково-практичній конференції «Людина як проект» (Київ – Одеса, вересень, 2016); на XVIII Міжнародної науково-практичній конференції «Актуальні проблеми гуманітарних наук у дослідженнях молодих науковців» (17 травня 2019); на Міжнародній конференції «Україна у світових глобалізаційних процесах: культура, економіка, суспільство» (Київ, 24–25 березня, 2021); на Всеукраїнській конференції «Людина. Культура. Дизайн. Проблеми розвитку дизайну в сучасній українській культурі» (Київ, березень 2014.); на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Людина у просторі сучасної культури. Дизайн в контексті культурних практик сучасності: мода, реклама, шоу-бізнес, естрада, туристична діяльність» (Київ, березень, 2015).

Публікації. Основні наукові результати висвітлені у публікаціях та розкривають основний зміст дисертації. Наукові результати та висновки дисертаційного дослідження відображені у семи тезах доповідей та чотирьох одноосібних статтях, з яких дві – у наукових фахових виданнях, затверджених МОН України в напрямку «Культурологія» та одна стаття в іноземному виданні країни Європейського Союзу (Угорщина). Список публікацій додається.

Публікації, в яких висвітлені основні наукові результати дисертації:

Статті в наукових фахових виданнях України:

1. Ареф'єва Є.Ю. Поетика як хорея та аретей: синкретизм музики І.Стравінського. *Українська культура : минуле, сучасне, шляхи розвитку* : наук. зб. Вип. 27. Рівне : РДГУ, 2018. С. 106–111.
2. Ареф'єва Є.Ю. Музична поетика І. Стравінського як риторика. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку* : збірник наукових праць. Вип. 29. Рівне : РДГУ, 2018. С. 17–23.

Стаття в іноземному науковому періодичному виданні. ,

3. Ареф'єва Є.Ю. Діалог культур в музиці І. Стравінського. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, IX (46), I.: 254, 2021. Jun. S. 11–15.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

4. Ареф'єва Є.Ю. Compositio І. Стравінського як синтетична реальність бачення світу. *Вісник КНУКіМ*. Вип. 40. : Вид. КНУКіМ, 2019. С. 87–93.
5. Ареф'єва Є.Ю. Теоретична поетика Ігоря Стравінського як культурно-історична антропологія. *Вісник КНУКіМ. Серія «Мистецтвознавство»*. (41). 2019. С. 102–108.
6. Ареф'єва Є.Ю. Поетика Ігоря Стравінського в інтелектуальному контексті культури ХХ століття. *Людина. Культура. Дизайн. Проблеми розвитку дизайну в сучасній українській культурі : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* Київ, 2014. С. 323–336.
7. Ареф'єва Є.Ю. Музыкальная поэтика Игоря Стравинского. *Людина у просторі сучасної культури. Дизайн в контексті культурних практик*

сучасності (мода, реклама, шоу-бізнес, естрада, туристична діяльність) : *матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* Київ, 2015. С. 127–136.

8. Арєф'єва Є.Ю. Поетика Ігоря Стравінського як інтенціональний простір формування сучасного креативного мислення митця. *Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету: матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів, докторантів та аспірантів факультету філософської освіти і науки 14 – 18 травня 2018 року.* Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова., 2018. С. 194–196.

9. Арєф'єва Є.Ю. Музична поетика Ігора Стравінського як діалог культур. *Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції „Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття.* Одеса : Видавництво ОНПУ, 2018. С. 234–236.

10. Арєф'єва Є.Ю. Музична поетика Ігоря Стравінського в контексті європейської поетичної рефлексії. *Українська культура в контексті постмодерних інновацій.* Київ – Одеса : Освіта України, 2018. С. 318–334.

11. Арєф'єва Є.Ю. Поетика і композиція. *Гуманітарний корпус.* Вип. 25. Вінниця: "Твори", 2019. С. 13–16.

12. Арєф'єва Є.Ю. Бог, лялька, манекен як образи музичного світу І.Стравінського. *Україна у світових глобалізаційних процесах: культура, економіка, суспільство: тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф.,* Київ, 24–25 березня, 2021 р. / М-во освіти і науки України; Київ. ун-т культури, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2021, Част. 1. С.22–25.

За результатами попередньої експертизи дисертації Є.Ю. Арєф'євої та повноти публікацій щодо основних результатів дослідження

РЕЦЕНЗЕНТИ УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Арєф'євої Єлизавети Юріївни на тему: «Поетика Ігоря Стравінського як теорія композиційного синтезу: культурологічний аналіз».

2. Вважати, що за актуальністю, ступенем наукової новизни, теоретичною та практичною цінністю здобутих результатів та обґрунтованістю висновків дослідження дисертації Арєф'євої Єлизавети Юріївни на тему: «Поетика Ігоря Стравінського як теорія композиційного синтезу: культурологічний аналіз» відповідає спеціальності 034 – Культурологія та вимогам порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 26 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283) та Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії,

затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167.

3. Рекомендувати дисертацію Ареф'євої Єлизавети Юріївни на тему: «Поетика Ігоря Стравінського як теорія композиційного синтезу: культурологічний аналіз» за спеціальністю 034 – Культурологія до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій раді.

доктор мистецтвознавства,
професор, професор кафедри
теорії та історії культури
НМАУ ім. П. І. Чайковського

Тишко С.В.

доктор культурології,
доцент, доцент кафедри теорії
та історії культури
НМАУ ім. П. І. Чайковського

Бабушка Л. Д

